



ביאורים

ג- אופן איסוף הנתונים אצל האדם בניגוד לבורא יתברך

מדוע נטע ה' בתוכנו אפשרות של ספקות שעל ידם מגיע האדם לטעויות רבות, הרי הוא יכל לבוא את העולם ברור ובהיר, וכל אדם היה יודע היכן האמת והשקר? צריך לדעת שעצם העובדה שבני האדם הם ברואים, מחייבת את מציאות הספקות. הסיבה לכך היא שהאדם רוכש את ידיעותיו במשך הזמן על ידי התבוננות והסקת מסקנות מהסובב אותו, ורכישת הידע נבנית נדבך על גבי נדבך. בתחילה קולט האדם ידע רחב והוא צריך לברור את העיקר מן הטפל - דבר הלוקח זמן רב, ובינתיים נצברות אצלו הרבה מאוד שאלות.

²⁴ ידיעת האדם דומה לעשיית מלאכה - כל מלאכה לוקחת זמן, ואם העושים יעצרו באמצע המלאכה לא יצא ממנה שום דבר. למשל, אדם שמתחיל לארוג בגד ומפסיק את מלאכתו באמצע, לעולם לא יסיים את הבגד אותו רצה לארוג. כך קורה גם במלאכת החכמה - אדם שלומד חכמה צריך להתאזר בסבלנות על מנת שיוכל להחכים בצורה מושלמת. הוא צריך להתחיל מן ההתחלה ולבנות את ידיעותיו לאט לאט. למשל, אם כשאתם התחיל ללמוד נושא מסוים היו לו בו עשרה ספקות, כאשר הוא ימשיך ללמוד וללבוש את הנושא יישארו לו רק תשעה ספקות וכך הלאה, עד שבסוף תישאר לו מסקנה אחת שאותה הוא חיפש ולה הוא ייחל.

²⁵ רבנו ממשיך זאת לאדם שמחפש הוכחה לדבר כלשהו והוא יודע שההוכחה תתקבל על ידי דיבור. הוא יודע שיש הרבה סוגים של קולות ורק אחד מהם הוא הדיבור ולכן הוא מתחיל להבחין בין הקולות.

בשלב הראשון הוא שומע הרבה מאוד קולות, ומבין שיש קולות של הקשה כמו נפילת אבן על אבן, וקולות של חפצים שמתבקעים, וקול הרעם והמפולת, הוא יודע שמהקולות האלו הוא לא ישיג את ההוכחה שהוא מבקש, על כן מכאן ואילך הוא אינו מחפש את ההוכחה בקולות כאלה. **בשלב השני** הוא מתמקד בקולות בעלי החיים, והוא מפריד מתוכם את קולות בעלי החיים שאינם מדברים כצהלת הסוס, נעירת החמור ועריגת האיל, שהוא בטוח שמהם לא תגיע ההוכחה.

²⁶ **בשלב השלישי** הוא עוסק בקולות בני האדם, והוא מבחין שיש קולות של בכי, שאין לו בהם שום תועלת והוא לא יוכל להשתמש בהם על מנת למצוא את ההוכחה שהוא מחפש. **בשלב הרביעי** הוא מתבונן בקולות המבטאים אותיות והוא מבין שכל אות בפני עצמה לא תועיל לו כלום, על כן הוא צריך לחפש מילים המורכבות מכמה אותיות.

²⁷ **בשלב החמישי** אותו אדם מתמקד במילים בעלות משמעות כמו: שמים, כוכב, אדם. אך גם למילים אלו עדיין אין שום תועלת כשהן עומדות בפני עצמן משום שהן אינן מלמדות מאומה. **בשלב השישי** הוא מצרף אל השמות הללו פעולות, כגון: כוכב מאיר, אדם כותב וכדו', ואז הוא מחפש היגדים - צירופים של מילים המלמדים דבר חדש כגון: השמש עלתה, הגשם ירד.

²⁸ **בשלב השביעי** הוא לוקח את כל ההגדות ומבחין בין שלושה סוגים של משפטים - משפט מוכרח וחייב המציאות כגון: האש חמה, משפט נמנע כגון: האש קרה, ומשפט אפשרי כגון: פלוני נמצא כעת בבבל. **בשלב השמיני** הוא מפריד את הדברים הנמנעים שאינם יכולים להיות אמת, ואת הדברים המוכרחים שאותם אין צורך להוכיח, ובודק האם הדברים האפשריים הם אמת, למשל אם אומרים לו שפלוני נמצא בבבל, הוא בודק אם זה נכון.

לב הדברים

מציאות האדם בעולם הזה אינה פשוטה. מוטל עליו לעמול כדי להשלים את מלאכתו. כך קולל אדם הראשון - "בַּעֲצַת אִפְיָךְ תֹּאכַל לֶחֶם" [בראשית ג, יט]. כדי ליצור - על האדם לעמול.

חלק ניכר מהעמל הוא עבודת הבירור - לברר את הטוב מהרע ולהוציא את הטיגים. אף דבר זה הינו חלק מקללת אדם הראשון - "יִקְוֶיךָ וְיִדְרֶיךָ תִּצְמִיחַ לָךְ" [בראשית ג, יח] - האדמה מצמיחה יחד עם החיטה גם קוצים ודברים רעים. כך גם בעולם בכללו - הטוב והרע מעוררבים זה בזה, ועל האדם לעמול ולברר מהו החלק הטוב.

עמל זה מקנה לאדם מדרגה מיוחדת - הוא בוחר בטוב אף שיכול היה לבחור ברע, והדבר דרש ממנו עמל ומאמץ. בכך זוכה האדם לשכרו, והטוב נעשה חלק ממנו בזכות שעמל וקנה אותו.

בשבח והודיה לה' יתברך על הצלה הגדולה

מדוע יש ספקות
אצל הברואים

ג- ²³ וְאֹמְרֵי יֹאמְרוּ אֹמְרֵי מִה עֲנִין הַחֲכָמָה שֶׁהַבּוֹרָא יִתְבַּרְךְ שֶׁם אֱלֹהֵי הַשְּׁבוּשִׁים וְהַסְּפָקוֹת בֵּין הַבּוֹרְאִים? וְנִקְדָּמִים הִנֵּה הַתְּשׁוּבָה עַל זֶה וְנֹאמְרוּ הַיּוֹתֵם בְּרוּאִים הוּא עֲצָמוֹ חַיֵּב לָהֶם הַסְּפָק וְהַשְּׁבוּשׁ. והוא, כִּי פֶאֶשֶׁר הָיוּ צְרִיכִים בְּחֵלֶק הַבְּרִיאָה בְּכָל פֶּעַל שֶׁיִּפְעֲלוּהוּ אֶל מִדָּה מֵהַזְּמַן? יִשְׁלַם בָּהּ פֶּעֶלְם חֵלֶק אַחֵר חֵלֶק, וְהִיא הַמִּדְעָה אֲשֶׁר הוּא אֶחָד מֵהַפְּעֵלִים צְרִיךְ בְּלֹא סִפֵּק אֶל כְּמוֹ זֶה, וְתַחֲלַת מֵה שֶׁתַּחֲלִינָה יְדִיעוֹתָם לָהֶם, תַּחֲלִינָה מִדְּבָרִים מְקַבְּצִים וּמְשַׁבְּשִׁים, וּבְכַח הַשְּׁכָל אֲשֶׁר בָּם אֵינִם מוֹנִיחִים לְזַקֵּק אוֹתָם וּלְצַרְפֵּם בְּמִדָּה מֵהַזְּמַן עַד סוּר מַעֲלִיָּהֶם הַסְּפָקוֹת וְיִזְדַּקֵּק לָהֶם הַזֶּה בְּלִתי מַעֲרַב עִם שׁוּם סִפֵּק, ²⁴ וְיִכְאֶשֶׁר יֵשׁ לְכָל מְלֹאכָה מְמֹלָאכְתָּם חֵלְקִים, אִם הֵם פּוֹסְקִים מַעֲשִׂיהֶם קִדְּם שֶׁלְמָתָם לֹא תִתֵּם מְמֹלָאכָה לָהֶם, כְּמוֹ הַזְרִיעָה וְהַבְּנִין וְהַאֲרִיגָה וְשֶׁאֵר מְמֹלָאכּוֹת אֲשֶׁר לֹא יִשְׁלְמוּ כִּי אִם בְּהַמְתִּין עוֹשֵׂיהֶם עַד אַחֲרֵיתָם, כֵּן מְלֹאכְתָּ הַמִּדְעָה צְרִיכָה שֶׁתּוּחַל מִתַּחֲלָתָהּ וְהוֹלְכִים עִמָּה פֶּרֶק אַחֲרֵי פֶּרֶק עַד אַחֲרֵיתָהּ. וּבְעֵנִין הַהִתְחַלָּה יִהְיֶה הַסְּפָקוֹת עַל דְרָךְ הַדְמִיוֹן עֲשֶׂרָה, וּבְעֵנִין הַשְּׁנִי שְׁבוּבוּ תִשְׁעָה, וּבְעֵנִין הַשְּׁלִישִׁי יִשׁוּבוּ שְׁמוֹנֶה. וְכֵן כָּל אֲשֶׁר יַעֲנִין הָאָדָם וְיִסְתַּפֵּל יַחֲסוּ הַסְּפָקוֹת עַד אֲשֶׁר יִזְדַּקֵּק בְּסוּף הָעֲנִינִים הָאֵחָד הוּא הַמְבַקֵּשׁ וְיִשְׁאֵר לְבַדּוֹ בְּלִי סִפֵּק עִמּוֹ וְלֹא שְׁבוּשׁ בּוּ.

²⁵ **ובאור** זה כְּמִי שֶׁמְבַקֵּשׁ מוֹפֵת? שֶׁיַּעֲמֹד בּוֹ עַל הָאֵמֶת, וְאִנְחֵנוּ? יוֹדְעִים כִּי הַמוֹפֵת דְּבוּר, ²⁶ וְהַדְּבוּר מִיֵּן מִן מִינֵי הַקּוֹל, וְהַקּוֹלוֹת עַל דְרָכִים רַבִּים, וְכֹאֲשֶׁר יִבֹּא הַמְבַקֵּשׁ לְזַקֵּק מְבַקְּשׁוֹ וְכִבֵּר מִצָּא הַקּוֹלוֹת מְשַׁבְּשִׁים מְסַפְּקִים וְהַחֵל בְּחֵלּוֹקֵם, וְהַפְרִישׁ מֵהֶם תַּחֲלָה קוֹל הַקִּשְׁת׃

הַגְרָמִים, כְּנִפּוֹל אֶבֶן עַל אֶבֶן, וְכַהֲבַקַּע קִצַּת הַגִּשְׁמִים, וְכַקּוֹל הַרְעֵשׁ וְהַרְעַם, וְהַדּוּמָה לָהֶם, וְיִדַּע כִּי אֱלֹהֵי הַמִּינִים לֹא יוֹעִילוּ לוֹ לְהַבִּיא מוֹפֵת, וְיַעֲלֶה אֶל עֵנִין הַשְּׁנִי אֶל קוֹלוֹת הַחַיִּים בְּלִבָּד וְהוּא אֲשֶׁר יִקְנֶה לְמוֹפֵת לְהִיּוֹת בָּהֶם. וְאַחֵר כֵּן יַפְרִישׁ מֵהֶם קוֹלוֹת הַחַיִּים שְׁאִינִם מְדַבְּרִים כְּצִהֲלָה וְהַנְהִיָּה וְהַגְעִיָּה וְהַנְעִיָּרָה וְהַדּוּמָה לָהֶם, מִפְּנֵי שְׁאִין בָּהֶם שׁוּם חֲכָמָה, ²⁷ וְיַעֲלֶה בְעֵנִין שְׁלִישִׁי אֶל קוֹלוֹת בְּנֵי אָדָם בְּלִבָּד אֲשֶׁר בְּמִינֵם כָּל מִדְעָה, עַד שֶׁיַּפְרִישׁ מֵהֶם הַקּוֹל הַטְּבָעִי אֲשֶׁר הוּא קוֹלוֹנוֹ (צ"ל קוֹל הָיָה) וְהַדּוּמָה לוֹ, בְּעַבּוּר שְׁאִין בּוֹ תוֹעֲלַת, וְיַעֲלֶה בְעֵנִין רְבִיעִי אֶל קוֹל הָאָדָם הַלְמוּדִי, רְצוֹנוֹ לֹאמֹר אֲשֶׁר הוּא מִכ"ב אוֹתִיּוֹת, וְיַפְרִישׁ מִקְּנֵי הָאוֹתִיּוֹת הַנִּפְרָדוֹת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אוֹת נִפְרָדָת מֵהֶם לֹא יוֹעִיל עַל דְּבַר, כְּאֶמְרָךְ א ב ג ד כָּל אֶחָד לְבַדּוֹ, ²⁷ וְיַעֲלֶה אֶל הָעֵנִין הַחֲמִישִׁי אֶל הָאוֹתִיּוֹת הַמְּרַכְבוֹת, עַד שֶׁיְהִי שְׁמוֹת כָּל אֶחָד מֵהֶם מְשַׁתִּי אוֹתִיּוֹת אוֹ ג' אוֹ יוֹתֵר. וְאַחֵר כֵּן יַפְרִישׁ מֵהֶם כָּל שֵׁם נִפְרָד שֶׁיֹּאמֵר לְבַדּוֹ, כְּאֶמְרָךְ שְׁמַיִם כּוֹכָב אָדָם, כִּי אֵין בְּטַבַּע הַשְּׁמוֹת הָאֵלֶּה כְּשֶׁהֵם נִפְרָדִים שִׁיּוּרוֹ עַל יוֹתֵר מֵהַנְּקָרָא בָּהֶם, וְיַעֲלֶה בְּשִׁשִּׁי אֶל הַדְּבוּר הַמְּחַבֵּר, כְּאֶמְרָךְ כּוֹכָב מְזַהֵר, אָדָם כּוֹתֵב, וְהַדּוּמָה לָזֶה מֵה שֶׁיְהִי שְׁתֵּי מַלּוֹת מְחַבְּרוֹת אוֹ מְלָה וְשֵׁם אוֹ יוֹתֵר מְזַהֵר, כִּי הוּא מְקוּם שֶׁיִּגְעִיעַ בְּמַחְבְּרֵים הָאֵלֶּה אֶל מְבַקְּשׁוֹ. וְאַחֵר כֵּן יַפְרִישׁ מֵאֵלֶּה הַשְּׁתֵּי מַלּוֹת הַמְּחַבְּרוֹת אוֹ יוֹתֵר כָּל חֵלֶק שְׁאִינֵנוּ הַגְּדָה. ²⁸ וְאַחֵר כֵּן יַעֲלֶה בְּמַעֲלָה הַשְּׁבִיעִית אֶל הַהֲגָדוֹת, כְּאֶמְרָךְ יֹאמֵר כְּבֵר זֶרְחָה הַשְּׁמֵשׁ וְכִבֵּר יִרְד הַמַּיִטֵר וְהַדּוּמָה לָזֶה. וְאַחֵר כֵּן יַדַּע כִּי הַהֲגָדוֹת עַל ג' דְרָכִים, רְאוּי, כְּאֶמְרָךְ הָאֵשׁ חֲמָה. וְנִמְנַע, כְּאֶמְרָךְ הָאֵשׁ קָרָה. וְאַפְשֶׁר, כְּאֶמְרָךְ רְאוּבֵן בְּאֶשְׁכְּנָז אוֹ בְּבִבְלָה. וְאַחֵר כֵּן יִשְׁעִים שְׁנֵי חֲלָקֵי הָרְאוּי וְהַנְּמַנֵּעַ לְצַד.

חיוב להם - מכריח. **מדה מהזמן וכו'** - נדרש זמן (בכל תחום שהוא) כדי שהדבר יתפתח וישתלב שלב אחר שלב. **המדע** - החכמה. **פוסקים** - מפרשים. **ובענין** - ובזמן. **ובענין השני** - בשלב הבא. **מופת** - הוכחה. **ואנחנו וכו'** - זהו משל. **המופת דבור** - ההוכחה היא מדיבור מסוים. **הגרמים** - העצמים. **הקול הטבעי** - שאינו דיבור. **שאינו הגדה** - שאין בו תוכן מהותי. **ההגדות על ג' דרכים** - ישנם שלושה סוגי משפטים: ראוי (ודאי נכון), נמנע (בלתי אפשרי, שקר), אפשרי (ייתכן, צריך לבדוק את נכונותו). **לצד** - לפי שאין מה לחקור בזה.